فرهیختگان

روزنامه خبری، تحلیلی، دانشگاهی صبح ایران
صدای نخبگان، نگاه جوانان

۱۶صفحه
تهران ۲۰۰۰ تومان
شهرستان‌ها و واحدهای دانشگاهی ۱۵۰۰ تومان

شماره مسلسل ۳۹۱۹
شنبه ۲۴ آبان ۱۳۹۹
۲۸ ربیع‌الاول ۱۴۴۲
۱۴ نوامبر ۲۰۲۰
شماره ۳۱۸۱

www.Fdn.ir | Sat | 14 Nov 2020 | vol.12 | No. 3181 | 16 Pages

فصل پنجم برنامه «کتاب باز» شبکه نسیم بیشتر از سلبریتی‌ها دعوت می‌کند
موافقان و مخالفان نظر می‌دهند:

چالش کتاب‌بازها؛ مرز جذب مخاطب کجاست؟

» ۱۳،۱۲

بخش ثبت نشده، غیرقانونی و پنهان اقتصاد در سال‌های اخیر رشد بالایی داشته است

افزایش ۳۰ درصدی اقتصاد غیررسمی در دولت روحانی

» ۸

در نشست صمیمانه بسیج دانشجویی با مسئولان دانشگاه آزاد مطرح شد:

چالش‌های کشور در ۲۲ هزار زمینه پژوهشی جمع‌بندی شد

» ۳

علیزاده‌طباطبایی در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

عفو متهمان از سوی قوه‌قضائیه دیدگاه جوانان و روشنفکران را نسبت به نظام مثبت می‌کند

» ۲

اتریش فعالیت گروه‌های اسلامی را محدودتر کرد

انگیزه‌های اقتصادی نئولیبرال‌ها علیه مسلمانان

» ۷

یادداشت

در کدام خانه باید ماند؟

سها کارساز
پژوهشگر مرکز رشد بانوان دانشگاه امام‌صادق(ع)

چهارشنبه ۳۰ بهمن را یادمان هست. وقتی شنیدیم حضور کرونا در کشور ما هم به اثبات رسیده است. اولش خیلی جدی نگرفتیم. اما از شنبه سوم اسفند که مدارس به‌دلیل شمردن آرای انتخابات مجلس تعطیل شد و خبر آمد که یکشنبه هم تعطیل است آرام‌آرام فهمیدیم که کرونا جدی است و موج دلهره و نگرانی در جامعه به وجود آمد و مدارس و دانشگاه‌ها در کشور تعطیل شدند. توصیه «در خانه بمانیم» تکیه‌کلام رسانه‌ها شد و فصل نویی از زندگی را با مختصات خودش رقم زد. برای من که چندسالی است در حوزه خانواده می‌خوانم و می‌نویسم توصیه در خانه بمانیم در ذهنم طور دیگری پیچ‌وتاب خورد چون به‌واسطه تعامل با خانواده‌های مختلف می‌دانستم ممکن است در خانه ماندن طولانی‌مدت تبعات متفاوتی را به‌همراه داشته باشد. به‌همین دلیل دوست داشتم به‌دنبال جواب این سوال باشم که این خانه کجاست و چه ویژگی‌هایی دارد؟ خانه‌هایی که قرار است مدتی در آن بمانیم و بیرون نیاییم تا به‌حال چطور ساخته‌شده و چگونه می‌توان مدتی طولانی همراه با همه اعضای خانواده در آن ماند؟ برای پیداکردن جواب سوال‌هایم سراغ کتاب‌ها و نوشته‌هایم رفتم. حرف برای گفتن دراین‌باره کم نیست اما از نظر من آنچه بیشترین ارتباط را با در خانه ماندن و موضوع این روزها دارد و می‌تواند حل‌کننده خیلی از گره‌های به‌وجودآمده در مدت طولانی خانه‌نشینی باشد، داشتن خانواده‌ای مستحکم است. خانواده‌ای که در توفان‌های مختلف حوادث، استوار و بدون لرزش بایستد و از اعضای خود محافظت کند. خانواده‌ای که پناه همه است برای در امان‌ماندن از آزارها و بدخلقی‌های روزگار و جایی نیست که اعضای آن از ترس و خشونت خانگی به سازمان‌های مشاوره‌ای مراجعه می‌کنند. برای ترسیم چنین خانواده‌ای نیاز به تحقیق و پژوهش است. به‌همین علت برای پیداکردن جواب با محوریت استحکام خانواده میان مطالب مختلف در حوزه خانواده جست‌وجو کردم. مساله‌ای که در منابع علمی با عنوان اصل تحکیم خانواده بیان می‌شود.

خانواده برای حفظ و تعالی نیاز به استحکام دارد. اصل حفظ و استحکام خانواده اصلی است که به زندگی سروسامانی می‌دهد. تحکیم خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان اعضا، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق همه آنهاست. به‌تعبیر قرآن کریم هدف از تشکیل خانواده «به سکونت رسیدن اعضاست»، در نتیجه لازم است که همه رفتارها و تعاملات در راستای تحقق این هدف باشد و منظور از تحکیم، به کمال رساندن همین سکونت و آرامش است. آرامش با کمترین ظلم و تحقیر حتی یک عضو در خانواده، سازگار نیست. بنابراین استواری خانواده مبتنی‌بر سازوکاری سالم و روابط پرنشاط و روبه‌رشد است که از اخلاق خانوادگی نتیجه می‌شود. اخلاقی که شامل بینش‌ها، ارزش‌ها، گرایش‌ها، روش‌ها، عملکردها و گویش‌هایی است که یک مجموعه متعادل را شکل می‌دهد؛ این مجموعه شامل نوع نگاه و بینش زن و مرد به خانواده، به زندگی خانوادگی و به همدیگر است. ارزش‌هایی که براساس آن زندگی می‌کنند، گرایش‌ها و وابستگی‌هایشان و راه‌حل‌هایی که در زندگی انتخاب می‌کنند، نوع تعامل و زبان ارتباط با هم هست. به‌همین دلیل در این مقاله به بررسی این چند مورد می‌پردازیم.

بینش

پیامبراکرم(ص): «هرکس به‌خاطر خدا ازدواج کند و برای خدا کسی را همسر دهد سزاوار درآمدن در سرپرستی خداست.» عملکرد و مناسبات انسان از نوع نگاه و بینش او به موضوعات نشات میگیرد. انسان همان‌طور زندگی می‌کند که زندگی را می‌فهمد. رفتارش در خانواده تابع دریافت او از خانواده است و رفتار و مناسبات زن و شوهر با هم برگرفته از درک آنها از هم است. تا زمانی که نگاه و بینش افراد اصلاح نشود انتظار اصلاح عملکرد، رفتار و روابط آنها انتظاری دور از واقع است. بنابراین برای حفظ و استحکام خانواده لازم است در درجه اول بینش‌ها اصلاح شود. بینش یعنی نوع نگاه به زندگی، ازدواج، طلاق، همسر، روابط مشترک، فرزند، مدیریت خانواده و... در منطق قرآن کریم تشکیل خانواده آیتی از آیات الهی و مایه آرامش زندگی است، ازدواج و تشکیل خانواده هم پیمانی الهی است و هرکه همسر انتخاب می‌کند به خداوند تعهد می‌سپارد و امانتدار الهی می‌شود. آن‌هم پیمانی استوار و امانتی پشتوانه‌دار: وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقاً غَلِيظاً. نگاه زن و مرد به ازدواج و خانواده و تلقی آنها از کنارهم‌بودن و با هم زندگی کردن، به‌شدت در رفتار آنان تاثیر می‌گذارد و به مناسبات آنان جهت می‌دهد. هرچند نگاه عاشقانه و کرامت‌مندانه زن و مرد به هم، جایی برای گلایه و انتظارات بی‌رویه باقی نمی‌گذارد.

ارزش

پیامبراکرم(ص): «هیچ بنایی در اسلام پایه‌گذاری نشده است که در پیشگاه خداوند عزوجل محبوب‌تر و باارزش‌تر از تشکیل خانواده باشد.»

زن و مرد ارزش‌هایی پذیرفته‌اند که در حفظ و استحکام زندگی خانوادگی آنها نقشی مهم بازی می‌کند. اینکه زن و مرد پیوند زناشویی را امری باارزش و مقدس بدانند و دوستی و همراهی و روابط زناشویی و نیز کار در خانواده را این‌گونه تصور کنند، زمینه‌ساز گشایش در دل آنها و افزایش حوصله و تحمل‌شان و پایداری و ایستادگی‌شان در زندگی است. در آموزه‌های اسلام تشکیل خانواده، عشق و دوستی زن و مرد در روابط زناشویی، کار و تلاش برای اداره درست زندگی خانوادگی، فرزندداری، خدمت به یکدیگر و همه کارهایی که برای یک زندگی لازم است، باارزش‌ترین چیزها معرفی شده است. کافی است که زن و مرد باور کنند واقعا چنین است. آنچه بر زبان پیامبراکرم(ص) و سایر معصومین(ع) جاری‌شده چنین مفهومی را یادآور می‌شود. در آموزه‌های اسلام هر کار درستی در خانواده بار ارزشی دارد و محبوب خداوند است، حتی نگاه محبت‌آمیز زن و مرد به هم و رفتار حاکی از عشق و علاقه آنها به یکدیگر. همسرانی که به خانواده و روابط زن و مرد در درون آن را چنین ارزشمند بدانند حتما به ستون‌های محکمی در حفظ و استحکام خانواده تکیه می‌کنند. بنابراین تبیین ارزش‌ها راهی مفید و موثر در حفظ و استحکام خانواده است.

گرایش

پیامبراکرم(ص): «انسان باید از دنیای خود برای آخرتش و از زندگی خود برای مردنش، از جوانی خود برای پیری توشه بگیرد؛ زیرا دنیا برای شما آفریده شده است و شما برای آخرت.» تمایلات زن و مرد، انتظارات آنها از هم و از زندگی تاثیر مهمی در استحکام خانواده یا سستی و آسیب‌دیدگی آن است. ازجمله گرایش‌های اسلامی در زندگی خانوادگی درنظرگرفتن آخرت، انصاف‌داشتن، اخلاقیات، نظم‌داشتن، آراستگی و بلندنظری است و آموزه‌های دینی بر این مبناست که اگر در زندگی خانوادگی چنین گرایش‌هایی وجود داشته باشد، زندگی سامانی درست پیدا می‌کند. جهت‌گیری منصفانه زن و مرد در زندگی خانوادگی، روابط آنها را سالم می‌کند و لازمه پایداری و استواری زندگی‌شان است. بنابراین هرچه گرایش‌های حاکم بر زندگی خانوادگی صحیح‌تر باشد ساختار خانواده استوارتر است. نمونه دیگر گرایش اثرگذار، گرایش به قناعت و پرهیز از تجمل‌پرستی است که نقش مهمی در ثبات و استحکام خانواده دارد.

روش

روش‌ها راه‌هایی هستند که برای رسیدن به هدف با توجه به شرایط و مبتنی‌بر اصول انتخاب می‌شود. طبیعی است که برای رسیدن به یک هدف از مسیرهای مختلف می‌توان عبور کرد و به روش‌های گوناگون متوسل شد. البته مهم آن است که برای رسیدن به هر هدفی از راه مناسب آن وارد شد و بهترین روش را به‌کار برد. شناخت علایق و سلایق یکدیگر و آماده‌کردن خواسته‌ها از راه صحیح، روشی درست در مدیریت زندگی خانوادگی است. انجام‌دادن کار و مسئولیت از سر بی‌علاقگی و بی‌حوصلگی بستر بسیاری از رفتارها و مناسبات نادرست است. برای اینکه این عارضه کم شود لازم است با روش برانگیختن انگیزه‌های شخصی کارها را پیش برد. حتی حضرت‌علی(ع) درباره خود می‌فرمود: «من این را صحیح نمی‌دانم که کسی را مجبور به کاری کنم که از آن کراهت دارد.» بنابراین به‌کارگرفتن روش‌هایی که موجب برانگیختگی برای همراهی و همکاری می‌شود و زندگی خانوادگی را از سردی و یکنواختی بیرون می‌برد و گرمی و پیوند فراهم می‌کند از هنرهای اساسی در زندگی است و موجب استحکام و استواری خانواده می‌شود.

عملکرد

مجموعه عملکردها -اعم از کنش‌ها و واکنش‌ها- در تشکیل خانواده و زندگی خانوادگی، نقشی اساسی دارد. اگر در تشکیل خانواده اولین گام‌ها درست و استوار برداشته شود و عملکرد زن و مرد در زندگی خانوادگی معیارگرایانه باشد، کمتر گرفتار لرزه‌های آسیب‌زا می‌شوند. همچنین اگر در زندگی خانوادگی از آغاز و شکل‌گیری آن تا تمام مراحل بعدی، از عملکردهای بی‌پایه و دور از معیار پرهیز شود و هر عملی مبتنی‌بر اندیشه و خردورزی و بر اساس میانه‌روی باشد، بسیاری از عوامل تهدیدکننده و آسیب‌زا پیدا نمی‌شود. ازدواج‌های مبتنی‌بر احساسات صرف و به‌دور از تعقل، هزینه‌کردن‌های بی‌برنامه، معاشرت‌های آلوده، زیرپا گذاشتن استقلال خانواده و سپردن امور زندگی به دیگران، هرچند نزدیکان، موجب تضعیف بنای خانواده است. عملکردهای غیراخلاقی مانند حسادت، بی‌وفایی، خشونت، انتقام‌جویی، خودستایی، بی‌اعتمادی، ظاهربینی، بی‌حیایی، برآشفتگی، کارگریزی، کم‌تحملی و... همه از عوامل سست‌کردن پایه‌های زندگی خانواده و تخریب روابط آن است. مثلا منت‌گذاری و اغراق در طرح‌کردن کار و زحمت خود و سبک و غیرمهم معرفی‌کردن کار و زحمت دیگری به‌شدت به روابط آسیب می‌زند. عملکرد عاقلانه و اخلاقی در خانواده اقتضا می‌کند در مواردی که کاری لازم است انجام شود با میل و رغبت انجام پذیرد و در مواردی که کاری به‌صلاح نیست با دوستی، مهربانی، احترام و عذرخواهی همراه شود. حضرت‌علی(ع) فرموده است: «آنچه می‌بخشی چنان ببخش که گوارا باشد و آنچه بازمی‌داری با مهربانی و عذرخواهی همراه شود.»

گویش

زندگی خانوادگی به‌شدت متاثر از ارتباط‌های زبانی و گویش‌های حاکم بر زندگی است، به‌گونه‌ای که سلامت و صلابت زندگی خانوادگی یا بیماری و آسیب‌پذیری آن به زبان و نوع به‌کارگیری آن وابسته است. بسیاری از مشکلات و درگیری و اختلاف‌ها از زبان آغاز می‌شود و گاه به مراحل حاد و بحرانی می‌رسد. حضرت‌سجاد(ع) فرموده است: «حق زبان منزه‌داشتن آن از زشت‌گویی، عادت‌دادنش به‌خوبی و فروگذاشتن زیاده‌گویی‌های بیهوده و نیکی به مردم و خوب گفتن درباره آنهاست.» اگر به زبان و بیان این‌گونه توجه نشود و زن و مرد در خانواده از آسیب زبان و شیوه بیان یکدیگر در امان نباشند، سلامت روابط‌شان به خطر می‌افتد. همچنین لازم است همسران گفت‌وگو با یکدیگر و فرزندان را جدی بگیرند و مهم‌تر آنکه به چگونگی این گفت‌وگو توجه کنند. گفت‌وگوی راحت، منطقی و درست است که ارتباط‌ها را به هم نزدیک می‌کند، انتظارات بیان می‌شود و مشکلات حل می‌شود. گفت‌وگوی غیرصمیمی و خشن، خلاف آموزه‌های دینی است و جایی برای تفاهم، تقویت روابط و اصلاح مشکلات باقی نمی‌گذارد. در گفت‌وگوی خانوادگی به‌دنبال غلبه و چیرگی نباید بود، زیرا غالب و مغلوب معنا ندارد. همچنین از سرزنش‌کردن و سرکوب‌کردن باید پرهیز شود. مقصریابی، استفاده از واژه‌های حساسیت‌برانگیز و تحقیرآمیز دقیقا مخالف تقویت روحیه همکاری است. در خانواده‌ای که می‌خواهد استوار و پابرجا بماند بهتر است اعضای خانواده درصورت بروز مشکل برای پیداکردن راه‌حل تلاش کنند، از سوءتفاهم بپرهیزند و برای گفت‌وگو زمان، مکان و حال مناسب را انتخاب کنند.

با توجه به آنچه بیان شد آموزش برای زندگی خانوادگی ضروری و اساسی است. این آموزش شامل امور گوناگون مانند آموزش معیارهای لازم برای انتخاب همسر، فراگیری شناخت زن و مرد و تفاوت‌ها و نیازهایشان، آموزش حقوق خانواده، روابط زناشویی، اصول زندگی خانوادگی، مدیریت خانواده، اقتصاد خانواده، فرزندداری، تربیت فرزند و... می‌شود. بنابراین باید گفت با توجه به آنچه از سیره معصومین(ع) و کلام‌شان برداشت می‌شود، داشتن خانواده‌ای مستحکم نیازمند داشتن این نوع آموزه‌هاست و تلاش برای دست‌یافتن به این آموزه‌ها تلاشی پسندیده است. در خانه بمانیم را باید ارمغان کرونا دانست و باید برای داشتن خانه‌های مستحکم تلاش کرد تا بتوان با آرامش در مدت طولانی زیر یک سقف با هم ماند.

این مقاله در هشتمین شماره نشریه سلمی توسط مرکز رشد بانوان دانشگاه امام‌صادق(ع) منتشر شده است.

منابع

• دلشاد تهرانی، مصطفی، سیری در سیره نبوی.
• حکمت‌نیا، محمود، پیوندی، غلامرضا و همکاران، فلسفه حقوق خانواده، ج۲، شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران: ۱۳۸۸.
• تقوی‌پور، محمدرضا، اسماعیلی، محسن، صلواتیان، سیاوش، (۱۳۹۶)، الگوی جامع خانواده تراز در اندیشه اسلامی، فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، ۱۱(۳۸)، ۱۴۸-۱۲۰.
• حاجیان‌مقدم، فاطمه، صالحی‌امیری، رضا، غفاری، غلامرضا، (۱۳۹۶)، طراحی الگوی خانواده مستحکم موضوع سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری‌شمسی، مجله مطالعات اجتماعی ایران، (اولین‌ویژه‌نامه جامعه‌شناسی خانواده)، ۶۸-۳۶.
• حسن‌زاده، صالح، تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی، پژوهشنامه معارف قرآنی، دوره ۴، شماره ۱۵، زمستان ۱۳۹۲، صفحه ۶۸-۴۵